

طرحنامه گرسى ترويجى

۱. عنوان گرسى:

عنوان فارسى: "عصمت امام از بدو ولادت: تحليل محتوايى آيات صادقين، ابتلاء، تطهير؛ با رويکرد تبينيى"

عنوان انگليسى: "The Infallibility of the Imam from Birth: A Content Analysis of the Verses of the Sadeqin, Ebtela, and Motahharin; With an Explanatory Approach"

عنوان عربى: «عصمة الإمام من الولادة: دراسة تحليلية لمضمون آيات الصادقين، والابتلاء، والتطهير، مع منهج تبينيى»

۲. خلاصه طرحنامه: (حداقل ۱۰۰۰ و حداكثر ۲۵۰۰ كلمه):

الف. شرح موضوع: موضوع گرسى ترويجى بطور دقيق و علمى شرح داده شود. يکى از مهم ترين ويژگى هاى امام عصمت است. اکثر قريب به اتفاق اماميه عصمت را ويژگى و شرط امام مى دانند به اعتقاد شيعه اماميه امام به جهت برخوردارى از شأن هدايت گرى و جانشينى منصب رسالت و برخوردارى از مرجعيت دينى و علمى، به ضرورت عقلى از عصمت برخوردار است.

عصمت را از زواياى مختلف، همچون بازه زمانى، متعلق، منشأ و نوع عصمت به لحاظ ملکه يا لطف بودن مى توان کاويد. اما گستره زمانى و متعلق عصمت معرکه آراء قرار گرفته است. برخى متکلمين به عصمت امام در دوران امامت قطع دارند و نسبت به قبل از آن توقف کرده اند.^۱ البته جناب مفيد در اثر ديگرش به عصمت امام قبل از امامتش تصريح کرده است. اما در ادامه در اين باره توقف مى کند. او در ظاهر، سخن را مبهم مى گذارد و مى گويد امام از زمانى که خداوند عقلش را کامل کرده است عصمت دارد.^۲ برخى تنها به گستره عصمت از حيث متعلق اشاره کرده اند و امام را از همه انواع گناه و پليدى و خطا مصون مى دانند. اما گستره زمانى عصمت (پيش از تصدى امامت) را مبهم گذاشتند.^۳ اما قول مشهور و مورد اتفاق اماميه اين است که امام پيش از تصدى مقام امامت و از کودكى نيز داراي عصمت است.^۴

در اين باره برخى به عصمت امام از زمان طفوليت تا آخر عمر تصريح کرده اند.^۵ درباره برخى ديگر که صراحتاً به اين گستره زمانى اشاره نکرده اند، مى توان گفت از آنجا که ايشان اجماع اماميه بر عصمت انبيا را، از بدو تولد مى دانند،^۶ و امام، منصوب از جانب خداوند^۷ و خليفه پيامبر است،^۸ پس ظاهراً از نظر ايشان عصمت امام بايد از ابتدائى تولد باشد.

^۱. مفيد، محمد بن نعمان، اوائل المقالات، ص ۶۵.

^۲. همو، تصحيح الاعتقادات، ص ۱۲۹-۱۳۰.

^۳. صدوق، محمد بن على، الاعتقادات، ص ۹۶؛ لاهيجى، عبدالرزاق، سرمايه ايمان، ص ۱۱۵.

^۴. علم الهدى، مرتضى، تنزيه الانبياء، ص ۲؛ حلى، حسن بن يوسف، نهج الحق و كشف الصدق، ص ۱۶۴؛ مظفر، محمد حسن، دلائل الصدق، ص ۲۵۰؛ مجلسى، محمد باقر، بحار الانوار، ۹۰/۱۱؛ ۲۰۹/۲۵؛ ۳۵۱-۳۵۰.

^۵. طوسى، محمد بن حسن، الرسائل العشر، ص ۹۸؛ مظفر، محمدرضا، عقائد الاماميه، ص ۶۷.

^۶. مقداد، جمال الدين، اللوامع الالهيه، ص ۲۴۵؛ نباطى، على بن محمد، الصراط المستقيم، ۵۰/۱.

^۷. مقداد، همان، ص ۳۲۱؛ نباطى، همان، ۶۲/۱.

^۸. مقداد، ص ۳۱۸.



از کرسی های نظریه پردازی، مهد و مآثره

باسمه تعالی

با فرض امکان عقلی و حتی لزوم عصمت از بدو تولد، و موهبتی دانستن عصمت، این پژوهش در پی آن است که آیا قرآن بر این مساله دلالت دارد؟ تا کنون درباره اثبات اصل عصمت امام به آیات متعددی از قرآن استناد شده است. (مانند آیه ابتلا، آیه اهل الذکر، آیه اولی الامر، آیه صادقین، آیه تطهیر، آیه اعتصام به حبل الله و...) اما حوزه پژوهشی این مقاله از نظر موضوع، اثبات عصمت امام از بدو تولد است و از جهت متن و محدوده مورد بررسی جهت استناد، آیات صادقین، ابتلا و تطهیر است.

مساله مورد پژوهش در اینجا، بررسی گستره زمانی عصمت امام از بدو تولد به استناد دلالت برخی آیات قرآن است. که مورد اختلاف درون مذهبی واقع شده است.

چالش و سوال اصلی این است که بر اساس آیات قرآن، عصمت امام چه دوره‌ای از زندگی او را دربرمی گیرد؟ آیا از آیات قرآن می توان عصمت از بدو تولد را استنباط کرد؟

فرضیه نویسنده آن است که از میان آیات متعددی که در باب عصمت امام مورد استناد قرار گرفته است، بررسی و تحلیل تبیینی دست کم این سه آیه مورد بحث در این مقاله، به روشنی و به قطع، عصمت امام پیش از تصدی امامت و از دوران کودکی را به دست می دهد.

با اثبات عصمت از بدو تولد به استناد آیات قرآن (شیوه تبیینی)، نمونه ها و شواهد نقضی که گاه از امامان گزارش داده می شود به تناقض ظاهری، مصلحت سنجی و رفتار حکیمانه مطابق شرایط و مقتضیات همچون سنجش ظرفیت مخاطب، آموزش مخاطب، رفتار بر طبق عرف و عادت (نه مطابق علم و عصمت امامتی) و... حمل و تفسیر می گردد.

ب. **سوابق دانشی:** تاریخچه موضوع و سوابق نظری و دانشی موجود در این زمینه چیست و جایگاه موضوع حاضر کجاست؟ درباره اثبات اصل عصمت و لزوم و ضرورت و اهمیت آن و حتی درباره گستره زمانی و گستره تعلقی عصمت، پژوهش های متعددی انجام شده است.

اما یا تطبیقی بوده است، مانند:

- بررسی گستره عصمت رسول خدا در تفسیر جامع البیان و مجمع البیان، طیب حسینی و دیگران، ۱۴۰۰، مجله مطالعات تطبیقی قرآن و حدیث.

یا به بررسی مساله عصمت انبیا پرداخته شده است، مانند:

- عصمت انبیا، ماهیت و حدود آن در تفسیر المیزان و تفسیر من وحی القرآن، سیدمهدی رضایی و دیگران، ۱۳۹۸، پژوهش نامه امامیه.

یا از دیدگاه مذاهب یا یک شخصیت انجام شده است، مانند:

- گستره عصمت انبیا از دیدگاه مذاهب اسلامی، صفدر رجب و دیگران، ۱۴۰۱، مجله پژوهش های مذاهب کلامی.

- گستره عصمت انبیا از دیدگاه فخر رازی، علی رضا پارسا، ۱۳۹۴، مجله پژوهش نامه فلسفه دین.

یا با رویکرد تحلیلی در صدد بررسی نقطه شروع و سیر تکاملی براهین قرآنی عصمت بوده است، مانند:

- بازخوانی براهین قرآنی عصمت در قرون نخستین، محمد حسین فاریاب، ۱۳۹۸، معرفت کلامی.

این موارد تنها گوشه و نمونه ای از پژوهش های فراوان درباره عصمت است.

اما پژوهشی مستقل که صرفا به استناد آیات قرآن، به ویژه این سه آیه مذکور، به شیوه تبیینی، محدوده زمانی عصمت از بدو تولد را نشانه رفته باشد و به اثبات آن بپردازد، یافت نشد.

یکی از موارد اهمیت این نوع پژوهش، رویکرد تبیینی آن است. به این منظور که برای جامعه درون مذهبی (صرف نظر از دیدگاه مذاهب دیگر) به استناد قرآن و روایات مساله مورد پژوهش مورد تحلیل و واکاوی قرار گیرد.



از کرسی های نظری پژوهشی، مهد و مآثره

باسمه تعالی

ج. موارد نوآوری: ضمن بیان دانش موجود، نوآوری طرحنامه بطور واضح و روشن تعیین شود. پژوهشی مستقل که صرفاً به استناد آیات قرآن، به ویژه این سه آیه مذکور، به شیوه تبیینی، محدوده زمانی عصمت از بدو تولد را نشانه رفته است و به اثبات آن می پردازد، جنبه نوآوری طرح است.

د. فرایند: فرایندی که در آن فرضیه/ایده/مدل/ نظریه حاصل شده است، بطور دقیق شرح داده شود. شیوه پیش گرفته شده در این ایده، رویکرد تبیینی با بهره گیری از شواهد قرآنی است. رویکرد تبیینی شیوه نوین پژوهش در مسائل کلامی است. در این رویکرد پژوهشگر به استناد آیات و روایات به استنباط و استخراج گزاره های کلامی و سپس به تبیین و تحلیل و اثبات آنها می پردازد. این رویکرد، نوعاً در برابر رویکرد تطبیقی قرار می گیرد. در این پژوهش ابتداءً و اساساً با مراجعه به لغت، فرهنگ مصطلحات قرآنی، ادبیات و فنون بلاغت عربی به فهم و تحلیل مفردات و مدلول آیات در ارتباط با گستره زمانی عصمت پرداخته می شود. گرچه و البته به شواهد و مؤیداتی از عقل، نقل، تاریخ و نیز نظرات مفسرین، در این فهم و تبیین، استشهاد و ارجاع خواهد داشت. ساختار و مدل پژوهش ذیل هر آیه بدین گونه است که نخست مفردات آیه و سپس تحلیل و استدلال بیان می شود. گاه به مناسبت بحث مصداقی نیز پیش کشیده خواهد شد.

ه. منابع: فهرست منابعی که در متن ارجاع داده شده است، آورده شود.

۱. حلی، حسن بن یوسف، نهج الحق و كشف الصدق، بیروت: دارالکتاب، ۱۹۸۲م.
۲. طوسی، محمد بن حسن، الرسائل العشر، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۱۰ق.
۳. صدوق، محمد بن علی، الاعتقادات، قم: المؤتمر العالمي، ۱۳۷۱.
۴. علم الهدی، مرتضی، تنزیه الانبیاء، قم: شریف رضی، بی تا.
۵. لاهیجی، عبدالرزاق، سرمایه ایمان، چاپ سوم، تهران: انتشارات الزهراء، ۱۳۷۲.
۶. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۷. مظفر، محمدحسن، دلائل الصدق، قم: موسسه آل البيت، ۱۴۲۲ق.
۸. مظفر، محمدرضا، عقائد الامامیه، قم: انصاریان، ۱۳۸۷.
۹. مفید، محمد بن نعمان، اوائل المقالات، بیروت: دارالمفید، ۱۴۱۴ق.م.
۱۰. مفید، محمد بن نعمان، تصحیح الاعتقادات، بیروت: دارالمفید، ۱۴۱۴ق.
۱۱. مقداد، جمال الدین، اللوامع الالهیه، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰.
۱۲. نباطی، علی بن محمد، الصراط المستقیم الی مستحق التقدیم، تهران: مکتبه مرتضویه، ۱۳۸۴ق.